

ELS DRETS LINGÜÍSTICS EN L'ÀMBIT DE LES RÀDIOS MUNICIPALS: ESPECIAL REFERÈNCIA A LA COMUNITAT VALENCIANA DINS DEL NOU MARC COMUNITARI EUROPEU

Lluís JIMENA I QUESADA

Universitat de València

I. INTRODUCCIÓ

De tots és coneguda la importància actual dels mitjans de comunicació com a suport del dret d'informació, el qual és fonamental per al desenvolupament de la participació ciutadana, base de la democràcia.¹ Aquesta participació no es pot circumscriure al moment precís de les eleccions; al contrari, cal promoure també una participació constant i diària.

En aquest context, les ràdios locals poden adquirir un rol transcendent, atès llur àmbit de cobertura, el municipal. En efecte, al marge de l'individu (qui té personalitat jurídica des del seu naixement i és persona) i dels grups de persones als quals ve atorgada personalitat jurídica, la comunitat local és, de tota la sèrie de comunitats intermèdies (regions, estats, etc.) en què està inserit l'home, la més petita.² A més a més, avui

1. Sobre aquesta idea, *vid.* l'estudi realitzat per la professora SÁNCHEZ FERRIZ, R.: *Estudio sobre las libertades*, Ed. Tirant lo Blanch, València, 1989, particularment el capítol XI, «El derecho a la información como presupuesto de la participación democrática libre», pàg. 229-250, i el capítol XII, «La libertad de expresión, paradigma de las libertades públicas», pàg. 251-269.

2. És clar que els extrems que delimiten aqueixes comunitats intermèdies, és a dir, la família (la comunitat més reduïda) i la humanitat (la comunitat més gran), no posseïxen personalitat jurídica. D'altra banda, cal recordar el contingut de l'article 1, apartat 1, de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local —LRBRL— («Els municipis són entitats bàsiques de l'organització territorial de l'Estat i vies immediates de participació ciutadana als afers públics, que institucionalitzen i gestionen amb autonomia els interessos propis de les corresponents collectivitats») i l'article 11, apartat 1, de la mateixa llei («El municipi és l'entitat local bàsica de l'organització territorial de l'Estat. Té personalitat jurídica i plena capacitat per al compliment dels seus fins»).

és un fet la distància entre l'individu i la massa, per la qual cosa hem de potenciar el grup —pla intermedi—. En aquest sentit, les ràdios municipals es poden incloure en els denominats mitjans de grups³ i pense que, malgrat les crítiques rebudes des de diversos sectors,⁴ aquestes ràdios creades pels poders públics —estem parlant de ràdios locals públiques, no privades— constitueixen una manifestació de la clàusula de progrés de l'article 9 de la Constitució espanyola (CE) tot contribuint a «promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que n'impedesquen o en dificulten la plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social». En qualsevol cas, i sense perdre de vista l'àmbit municipal, no podem oblidar que les corporacions locals fan un paper de primer ordre i, com a poders públics, estan en disposició de propiciar el pluralisme per diverses vies,⁵ una de les quals és precisament la ràdio municipal.

La participació quotidiana dels ciutadans a les ràdios municipals troba la seua referència jurídica en la Llei 11/1991, de 8 d'abril, d'emissores

3. Vid. McBRIDE, S. (dir.): *Un solo mundo, voces múltiples, comunicación e información en nuestro tiempo*, Mèxic/UNESCO, París, 1980, cit. pàg. 108: «Els mitjans de grups —denominats de vegades mitjans petits de comunicació— han d'ocupar un lloc a l'arsenal dels instruments, els vectors i les tècniques de comunicació... es comença a comprendre cada vegada més clarament la utilitat d'aquest tipus de mitjans de comunicació, particularment per a les minories, els grups d'interès especial i les activitats comunitàries o polítiques».

4. En efecte, el projecte del text de la Llei 11/1991, de 8 d'abril, d'organització i control de les emissores municipals de radiodifusió sonora, rebé el vot contrari del Partit Popular (PP), que s'oposà especialment a la possibilitat oferta a les ràdios municipals d'incloure publicitat comercial. Paral·lelament, la regulació de la publicitat electoral (Llei orgànica 10/1991, també del 8 d'abril) fou objecte de discussió i d'oposició per part del PP i d'Esquerra Unida. D'altra banda, la radiodifusió privada (concretament, l'Associació Espanyola de Radiodifusió —*vid.* l'article «El Senado vota la ley de emisoras municipales», publicat al diari *El País* del 12 de març de 1991—) també va fer una campanya contra la Llei 11/1991. Així mateix, el president d'una associació de radiodifusió privada acudí al Defensor del Poble en mostrar-se contrari al sistema de finançament de les ràdios municipals previst en aquesta Llei, la qual cosa va ser desestimada per l'Alt Comissionat de les Corts Generals. Finalment, l'ombra de la politització es destacà per opinions doctrinals autoritzades (el professor GONZÁLEZ BALLESTEROS oferí la crítica a la Llei 11/1991, en l'article expressivament titulat «Emisoras de radio para los alcaldes», al diari *El Mundo* del 26 de març de 1992).

5. La previsió de l'article 72 LRBRL conté aquesta idea: «Les corporacions locals afavoreixen el desenvolupament de les associacions per a la defensa dels interessos generals o sectorials dels veïns, els faciliten la més àmplia informació sobre llurs activitats i, dins de llurs possibilitats, l'ús dels mitjans públics i l'accés a les ajudes econòmiques per a la realització de llurs activitats i impulsen llur participació en la gestió de la Corporació...».

municipals de radiodifusió sonora. Aquesta llei recull les normes bàsiques del mitjà de comunicació públic objecte del nostre estudi, unes bases que poden ser desenvolupades per les comunitats autònomes competents en la matèria —compartida—,⁶ com és el cas de la valenciana (Decret 34/1992, de 2 de març, del Govern valencià, pel qual es regula el procediment de concessió d'emissores municipals de radiodifusió sonora).

Per la seua part, la participació electoral en les ràdios locals es regula en la Llei orgànica 10/1991, de 8 d'abril, de publicitat electoral en emissores municipals de radiodifusió sonora.

Tots dos casos de participació presenten un interès indubtable des del punt de vista del pluralisme lingüístic: en el primer, principalment per l'estructura descentralitzada de l'Estat espanyol i l'existència de tres llengües oficials al costat del castellà.⁷ En el segon, per la possible incidència de grups lingüístics no espanyols dins del nou panorama comunitari europeu després del Tractat de Maastricht.

Per tant, intente en aquest treball oferir idees sobre els drets lingüístics en les ràdios municipals amb una aproximació jurídica, sense entrar en la natural càrrega político-ideològica que és sempre amagada darrere la llengua. De fet, el mateix Tribunal Constitucional (TC) espanyol ha destacat la complexitat de les qüestions lingüístiques, per la confluència de factors jurídics, ideològics i de tot tipus.⁸

6. L'article 149.1.27 CE disposa que «L'Estat té la competència exclusiva sobre les matèries següents: (...) Normes bàsiques del règim de premsa, ràdio i televisió i, en general, de tots els mitjans de comunicació social, sense perjudici de les facultats de desenvolupament i execució que corresponguen a les comunitats autònomes».

7. Aqueixes tres llengües són —com sabem— el català, el galleg i el basc. No vaig a entrar ara en la polèmica relativa a si el valencià és llengua substantiva i independent en relació amb el català o, al contrari, una variant de la catalana, perquè crec que és una qüestió no dels que som juristes, sinó dels filòlegs: en aquesta línia participe de la segona postura sumant-me —com diu E. LÁZARO FLORES («El bilingüismo en el sistema educativo español», en *Documentación Administrativa*, núm. 203, gener-maig 1985, cit. pàg. 41)— a la posició de «la generalitat dels lingüistes i educadors valencians que (estan) recolzats per la Facultat de Filologia de la Universitat». Pense, amb C. JUNYENT FIGUERAS (*Las lenguas del mundo. Una introducción*, Octaedro, Barcelona, 1993, pàg. 13), que és important «el criteri de la intel·ligibilitat: quan dos parlants de varietats diferents es comprenen, concloem que estan parlant la mateixa llengua».

8. En el fonament jurídic 7 de la Sentència del Tribunal Constitucional 205/1990 es diu que «l'ordenació del pluralisme lingüístic presenta una notable complexitat, no tan sols per les dificultats per precisar l'assoliment dels mandats constitucionals i legals que versen sobre aquesta qüestió (i que ha donat lloc a diverses resolucions d'aquest Tribunal), sinó també per incidir sobre matèries d'una considerable importància, simbòlica i afectiva, en l'estructuració autònoma de l'Estat».

II. MARC JURÍDICO-CONSTITUCIONAL DEL PLURALISME I DE LES RÀDIOS MUNICIPALS

L'al·lusió al pluralisme apareix en diferents llocs del text constitucional: l'article 1.1 propugna el pluralisme polític com a valor superior de l'ordenament espanyol; l'article 3 parla del pluralisme cultural, tot posant l'accent sobre el pluralisme lingüístic. A banda d'aquests dos preceptes, com també altres manifestacions plurals,⁹ l'article 20 CE és fonamental per al tema que tractem. El seu apartat 3 assenyalava que «la llei regularà l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social que depenguen de l'Estat o de qualsevol entitat pública i garantirà l'accés a aquests mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diferents llengües d'Espanya».

En conseqüència, la regulació legal de les emissores de ràdio municipals —com a mitjans de titularitat pública— ha de garantir aqueix dret d'antena dels grups significatius i, així, respectar el pluralisme de les llengües espanyoles. En aquesta direcció, la Llei 11/1991, fent-se eco d'aquesta exigència constitucional, esmenta en la seua Exposició de Motius l'ampliació del «marc de la pluralitat informativa» com a signifi catiu últim de la Llei. Més concretament, el seu article 2,c) disposa que l'activitat de les emissores municipals de ràdio s'inspirarà en «el respecte al pluralisme polític, religiós, social, cultural i lingüístic». La dicció d'aquest precepte, encara que no idèntica literalment, té el mateix sentit que l'article 20.3 CE.

En efecte, l'article 20.3 es refereix expressament als grups «socials i polítics» (pluralisme social i polític) i a les «llengües» (pluralisme lingüístic), sense fer cap menció al pluralisme cultural i al religiós. Tanmateix, l'amplitud de l'incís «respectant el pluralisme de la societat» estimo que comprèn també la diversitat cultural i religiosa, cosa que significa que les diverses manifestacions del pluralisme esmentades a l'article 20.3 CE tenen un valor indicatiu o exemplificatiu. A més a més, tant el pluralisme cultural com el religiós gaudeixen d'altres suports (el lingüístic es pot con-

9. Vid. PÉREZ FRANCESCH, J. L.: «El marco constitucional del pluralismo. Especial referencia al plurilingüismo», dins *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, València, núm. 3, 1993, pàg. 29-35. Com diu l'autor, també afecten el pluralisme «els símbols, com les banderes (...) En els articles 6 i 7 es reconeix el pluralisme polític canalitzat mitjançant els partits polítics i els sindicats, els uns i els altres com a concrecions del genèric dret d'associació reconegut en l'article 22 CE. L'article 16 garanteix la llibertat ideològica i de creences. L'article 20, la llibertat de pensament i d'opinió i l'expressió d'aquelles... També hem de mencionar l'estructuració territorial de l'Estat espanyol (...)» (cit. pàg. 31).

siderar una concreció del cultural —article 3 CE—, mentre que el religiós entra dins de la llibertat ideològica de l'article 16 CE).

La Llei 11/1991 regula, doncs, el respecte al pluralisme durant el funcionament ordinari de les ràdios municipals, l'activitat de les quals serà controlada, segons disposa el seu article 4, pel Ple de l'Ajuntament.¹⁰ Aquest és l'últim precepte de la Llei. La resta del seu contingut és la següent: l'article 1 assenyalava que el seu objecte és l'establiment de les normes bàsiques d'organització i control de la prestació del servei públic de radiodifusió municipal, deixant a les Comunitats Autònomes la competència del seu desenvolupament i execució (apartats 18 i 27 de l'article 149.1 CE). La Llei 11/1991, d'altra banda, «oficialitza» les ràdios locals públiques.¹¹ En l'article 2 es fixen els principis als quals se subjecta l'activitat de les ràdios municipals: bàsicament, el respecte al pluralisme i a la igualtat, com també als altres drets reconeguts en la Constitució (amb especial èmfasi en el dret a l'honor, a la intimitat, a la imatge pròpia i a la protecció de la joventut i de la infància, segons l'article 20.4 CE), i les condicions que ha de reunir tant la informació (veracitat) com l'informador (objectivitat, imparcialitat i separació de les informacions i de les opinions). Finalment, el sistema de gestió¹² i de finançament¹³ constitueix la base de l'article 3.

Quant al respecte al pluralisme durant el funcionament «extraordinari» de la ràdio municipal, és a dir, durant la campanya electoral, es tracta

10. L'article 4 de la Llei 11/1991 diu que «El Ple de la Corporació Municipal exercirà el control respecte de les actuacions de l'entitat gestora del servei públic de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència, vetllant també pel respecte als principis enunciats en l'article 2 de la present Llei».

11. En efecte, després de la promulgació de la Llei 31/1987, de 18 desembre, d'ordenació de les telecomunicacions, amb la qual adquireix per primera volta rang legal l'ordenació jurídica de la radiodifusió sonora a Espanya i on es preveu la figura de la concessió administrativa per a la prestació d'aquest servei públic per les Corporacions Locals, la Llei 11/1991 procedeix —com diu la seua Exposició de Motius— a «dotar-les de l'emparament legal necessari en compliment d'allò que disposa l'article 20.3 CE, respecte dels mitjans de comunicació social de titularitat pública». Amb aquesta oficialització (i després de la legalització duta a terme per la Llei 31/1987) vull referir-me al fet que abans no tan sols hi havia particulars que posseïen ràdios locals lliures o pirates, sinó també un gran nombre d'ajuntaments es trobaven en situació d'il·legalitat per emetre sense la preceptiva llicència prèvia.

12. La gestió —segons l'article 3.1 de la Llei— ha de ser directa per part dels ajuntaments, de conformitat amb les formes previstes en l'article 85.3 LRBRL. Aquestes formes són les següents: gestió per la pròpia entitat local; organisme autònom municipal; o societat mercantil, el capital social de la qual ha de pertànyer íntegrament a l'entitat local.

13. El finançament, d'acord amb l'article 3.2 de la Llei, es pot realitzar amb càrrec als pressupostos de la Corporació o mitjançant la publicitat comercial.

d'un aspecte que preveu la Llei orgànica 10/1991. Més específicament, l'esmentat respecte s'atorga a les Juntes Electorals corresponents (de Zona, en el nostre àmbit), segons l'article únic, apartat 4.¹⁴ Això a banda, no es pot contractar publicitat electoral en les ràdios municipals; només hi pot haver espais distribuïts gratuïtament segons els criteris establerts per la Llei orgànica 5/1.985, de 19 de juny, de règim electoral general (LO-REG) i solament per a les eleccions municipals (queden exclosos la resta de comicis electorals: autonòmics, regionals i europeus).¹⁵

III. LA PARTICIPACIÓ QUOTIDIANA DELS GRUPS LINGÜÍSTICS EN LES EMISSORES DE RÀDIO VALENCIANES I EL FOMENT DE LA DEMOCRÀCIA

Com a punt de partida hem de recórrer a l'estructura plural del nostre Estat autonòmic —amb pluralitat d'ordenaments— (article 2 CE) i al ma-nament de l'article 20.3 CE relatiu a «l'accés a aquests mitjans —de comu-nicació públics— dels grups socials i polítics significatius». Aquest plura-lisme imposat per la nostra norma suprema és aplicable a totes les comunitats autònomes, ja que constitueix un mínim que no pot ser vulnerat pel des-envolupament legislatiu i l'execució autonòmics de la Constitució i del bloc de constitucionalitat (concretament, la Llei 11/1991).

A aquests efectes, el cas valencià presenta una singular i apreciable normativa d'execució de la Llei 11/1991, amb el Decret 34/1992 de 2 de març, del Govern valencià, pel qual es regula el procediment de con-cessió d'emissores municipals de radiodifusió sonora, encara que aquesta normativa¹⁶ no ha restat estranya a una discussió similar a la mantingu-

14. Aquest precepte diu que «El respecte al pluralisme i als valors d'igualtat en els programes difosos durant els períodes electorals per les emissores de radiodifusió sonora de titularitat municipal serà garantit per les Juntes Electorals corresponents, en els termes previstos en la legislació electoral per als mitjans de comunicació de titularitat pública».

15. L'article únic, apartat 3, diu que «Les emissores de radiodifusió sonora de titula-ritat municipal no distribuïran espais gratuïts per a propaganda electoral en eleccions dis-tintes de les municipals».

16. Una normativa promulgada de conformitat amb l'article 37 de la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, segons el qual «es competència de la Generalitat Valenciana, en el marc de les normes bàsiques de l'Estat, el desplegament legislatiu i l'execució del règim de radiodifusió, i en general, de tots els mitjans de comunicació social».

da a nivell estatal per part dels sectors implicats.¹⁷ Però tornant a l'aspecte positiu del Decret, el seu article tercer, paràgraf 2, diu que «es facilitarà, sobre la base de criteris objectius, l'accés dels grups socials i polítics més significatius de la localitat, i també tindran el dret d'antena els grups polítics, socials i culturals de menor significació en l'àmbit local». Quina interpretació podem oferir de les clàusules que precedeixen? Pense que dues, principalment: O bé que el terme «significatius» de l'article 20.3 CE vol dir que tots els grups són significatius, més o menys, però en tot cas, significatius, interpretació amb la qual no hi hauria cap diferència de grau respecte al precepte valencià de referència (així doncs, les expressions «més significatius» i «menor significació» no posseirien cap virtualitat pràctica). O bé que el terme «significatius» no es refereix a tots els grups, sinó tan sols als «més significatius», la qual cosa comportaria excloure del dret d'antena els grups de «menor significació», circumstància aquesta última que no afectaria la Comunitat Valenciana. Certament, la primera interpretació podria ser abonada per la denominada «igualtat política» de l'article 139 CE («Tots els espanyols tenen els mateixos drets i les mateixes obligacions en qualsevol part del territori de l'Estat»), cosa que deixaria desproveït de valor el precepte valencià estudiat. Tanmateix, estimo que la segona interpretació és més correcta, tot posant en relació

17. Els dos partits majoritaris a la Comunitat Valenciana —Partit Socialista del País Valencià (PSPV) i Partit Popular (PP)— mantingueren postures enfrontades en la tramitació del Decret 34/1992. El president del PP a la Comunitat Valenciana, senyor Agramunt, llança una amenaça en dir que el seu partit no demanaria la concessió de la ràdio local en aquells municipis en els quals disposaren de la majoria del ple de la corporació: «A la pregunta de si aquesta postura significa que el PP prescindiria de demanar emissores en les localitats en les quals governa, el senyor Agramunt assenyalà que 'si el PSOE no ens fa cas i insisteix a dur a terme el projecte de creació d'emissores municipals, el PP es plantejarà si demana o no emissores, si entra o no en aqueixa guerra'». Així, «Agramunt qualifica de 'malifeta' ('fechoría') el projecte socialista de crear emissores municipals» (Vid. el diari *El País* de l'11 d'abril de 1992, pàg. 6 de la secció «Comunidad Valenciana»). Per part del PSPV, el director general de Mitjans de Comunicació de la Generalitat —Tomàs Álvarez— s'expressà en el sentit que «el president regional del PP comet una greu irresponsabilitat política en intentar furtar als valencians el dret de disposar d'emissores municipals (...) haurà d'explicar als seus propis partidaris aquests intents de limitar els drets dels ciutadans (...)». Álvarez destacà que alguns ajuntaments governats pel PP ja s'han interessat pel projecte i acusà Agramunt de voler limitar els drets d'informació. 'Això sí que és una malifeta' —digué—. (Vid. el diari *El País*, del 13 d'abril de 1992, pàg. 3 de la secció «Comunidad Valenciana»). El sector de la radiodifusió privada també adoptà un to crític: El cap d'informatius de la COPE a València mostrà la seua postura en l'article «Las emisoras locales corren gran riesgo de politizarse con el nuevo decreto» (Vid. el diari *Levante* del 4 de març de 1992, pàg. 64).

l'article 139 CE amb l'article 149.1.1 CE,¹⁸ puix això no representa cap tipus de discriminació entre els ciutadans de les diverses comunitats autònomes, atès que l'article 139 «estableix un mandat d'igualtat de tots els espanyols davant cada ordenament jurídic de les distintes comunitats autònomes».¹⁹ Amb aquest raonament salvem el valor de l'article 20.3 CE quant al terme «significatiu» (en cas contrari, si significatiu fossen tots els grups, seria suficient parlar senzillament de «grups», sense afegir cap adjectiu), i també l'article tercer, paràgraf 2, del Decret valencià, tot fent ambdós preceptes compatibles.

La previsió de la normativa valenciana que comente té una important significació democràtica: el mandat relatiu al dret d'antena dels grups menys significatiu representa —considerant que els mitjans de comunicació són poder, el quart poder— complir el principi democràtic com a govern de la majoria amb respecte de les minories (a aquesta idea em referesc quan parle de foment de la democràcia).

A més a més, el fet d'alinear-me en la segona interpretació no significa una postura restrictiva i, menys encara, discriminatòria. Al contrari, pense que, com que està en joc la llibertat d'expressió, aqueix dret d'antena ha d'interpretar-se d'acord amb el principi *favor libertatis* reiterat pel Tribunal Constitucional. Un altre argument pot refermar la meua posició si ens adonem que parlem de l'àmbit territorial més reduït (el municipal), la qual cosa permetrà materialment l'accés a les ràdios municipals de tots els grups de la localitat: lògicament, es podrà preveure algun criteri, com la inscripció d'aqueixos grups en el registre municipal d'associacions.

Quant al pluralisme lingüístic, és un tema que té un gran relleu a la Comunitat Valenciana, considerant que té llengua pròpia —el valencià—. ²⁰ D'una banda, encara que l'article 14 CE no recull expressament la llengua entre els valors d'igualtat (es parla de «naixença, raça, sexe,

18. L'article 149.1 CE diu: «L'Estat té la competència exclusiva sobre les matèries següents: 1. La regulació de les condicions bàsiques que garanteixen la igualtat de tots els espanyols en l'exercici dels drets i en el compliment dels deures constitucionals».

19. Aquesta és la posició —a la qual m'adheresc— mantinguda per BARCELÓ, M.: *Derechos y deberes constitucionales en el Estado autonómico*, Civitas, Madrid, 1991, cit. pàg. 68. En el mateix sentit, *vid.* l'estudi conjunt dels articles 139.1 i 149.1.1 CE de SÁNCHEZ FERRIZ, R.: «Los derechos constitucionales y el Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana», dins l'obra *Estudio sobre el Estatuto valenciano (IV: Derechos constitucionales y sistemas de relaciones)*, Generalitat valenciana - Consell Valencià de Cultura, València, 1993, pàg. 28-41.

20. L'article 7.1 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (EACV) disposa que «Els dos idiomes oficials de la Comunitat Autònoma són el valencià i el castellà. Tothom té el dret a conèixer-los i a usar-los».

religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social»), es pot considerar inclosa en l'últim incís del precepte, a més d'aparèixer en l'article 3 CE i en l'article 14 del Conveni per a la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals, signat a Roma el 4 de novembre de 1950.²¹ I l'article 7.3 de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana diu que «Ningú no podrà ser discriminat per raó de la seua llengua».

El Decret 34/1992 valencià aborda directament la qüestió lingüística. Per una part, l'article tercer, paràgraf 1, d) parla del «respecte al pluralisme polític, religiós, social, cultural i lingüístic» en l'activitat de les ràdios municipals. Per altra part, l'article vuitè, paràgraf 5, f), disposa que la programació en valencià «no pot ser inferior al 50 % del temps total d'emissió, tret dels territoris de predomini lingüístic castellà, de conformitat amb la classificació realitzada en l'article 36 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià...». Per tant, amb aquesta condició s'estableix com a mínim el respecte total de la doble oficialitat lingüística existent a la Comunitat Valenciana. Aquest mínim es pot veure superat en favor del valencià, amb una tasca de discriminació positiva en benefici de la llengua pròpia de la Comunitat; la qual cosa no implica desigualtat, tenint en compte que no es parteix d'una situació d'igualtat, sinó d'un predomini del castellà sobre el valencià, és a dir, d'una situació de diglòssia del valencià. A aquest efecte, la situació diglòssica necessita la normalització lingüística de la llengua en inferior situació —el valencià—. ²² L'excepció a aqueix mínim del 50 % del total d'emissió en valencià als territoris de predomini del castellà legalment fixats, confirma la regla de la normalització; un treball normalitzador que en cap cas no significarà una imposició als mateixos territoris, però sí haurà de tendir-se cap a ella —als territoris no exclosos— i, en aquesta línia, la mateixa ràdio local serà un instrument idoni per promoure el valencià. Aquesta promoció entra dins de l'esperit de l'article 3.3 CE relatiu a l'«especial respecte i protecció» dels quals haurà de ser objecte la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya.

21. L'article 14 del Conveni de Roma disposa el que segueix: «El gaudiment dels drets i llibertats reconeguts en el present Conveni ha de ser assegurat, sense cap distinció fundada especialment en el sexe, la raça, el color, la llengua, la religió, les opinions polítiques o qualsevol altres opinions, l'origen nacional o social, la pertinença a una minoria nacional, la fortuna, la naixença o en qualsevol altra situació».

22. Aquesta tasca de normalització és prevista precisament en la Llei d'ús i ensenyament del valencià, la qual assenjala en el seu preàmbul com a finalitat última l'equiparació efectiva del valencià al castellà i la garantia de l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes.

A més a més, la promoció apunta cap a la creació de condicions perquè hi haja una igualtat efectiva i real entre llengües que no es troben al mateix nivell, ço que ha fet a algun autor dir que «l'article 3.3 CE no seria més que una concreció en el camp idiomàtic del principi d'igualtat substancial genèricament incorporat per la Constitució en l'article 9.2».²³

Encara hi ha una qüestió que —pense— té importància real, sempre relativa a aqueix mínim del 50 % del total de programació. En efecte, existeixen poblacions de la Comunitat Valenciana que, sense estar excloses per la Llei d'ús i ensenyament del valencià d'aquesta condició mínima, no tenen una majoria valencianoparlant. En aquests «casos difícils» es pot utilitzar la tècnica de la «ràdio-fórmula» (cançó-publicitat-notícies) per tal de posar l'emissora en funcionament: en efecte, les cançons —en qualsevol llengua— ocupen la major part de la programació, de tal manera que es diu que la programació es fa en valencià en fer la publicitat (o part d'ella) i les notícies en aquesta llengua. Estime que aquesta tècnica no pot passar d'ésser un requisit de viabilitat (en la pràctica hi ha ràdios municipals en proves que estan utilitzant la tècnica esmentada), perquè no esdevinga la regla general i així paralitzar la promoció del valencià.

Finalment, és evident que també es pot considerar la situació especial de les poblacions amb un gran nombre de residents comunitaris estrangers a la Comunitat Valenciana, ja que la ràdio municipal pot fer un rol cultural important: les llengües pròpies dels residents estrangers comunitaris seran susceptibles de promoció, no tan sols per tal d'augmentar la cultura, sinó també per raons de convivència.

IV. LA PARTICIPACIÓ ELECTORAL DELS GRUPS POLÍTICS EN LES RÀDIOS MUNICIPALS VALENCIANES

1. *El multilingüisme*

En el context en el qual ha d'aplicar-se la Llei orgànica 10/1991 (procés electoral), el fet plural pot fer gala de tota la seua esplendor. En efecte, l'article únic, paràgraf 2, fa al·lusió al dret que tindran els partits polítics —candidats a les eleccions— durant la campanya electoral municipal a espais gratuïts de propaganda en les ràdios locals públiques.

23. MILIAN I MASSANA, A.: «La regulació constitucional del multilingüisme», dins *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 10, 1984, cit. pàg. 145.

Per la seua banda, el paràgraf 4 es refereix al respecte al pluralisme en les mateixes ràdios sense especificar-lo ni adjectivar-lo.

Així, serà molt important el joc combinat de l'article 22 CE (dret d'associació, del qual també són titulars, a més dels espanyols, els estrangers, segons l'article 13.2 CE) i de l'article 6 CE («Els partits polítics expressen el pluralisme polític, concorren a la formació i a la manifestació de la voluntat popular i són instrument fonamental per a la participació política»).

Per tant, amb la celebració de comicis municipals —insistesc, són els únics previstos en la Llei orgànica 10/1991— és possible que hi haja una ampliació de l'espectre d'agrupacions polítiques concurrents, segons el nou marc comunitari-europeu: tots sabem que la reforma de l'article 13.2 CE per les exigències del Tractat de la Unió Europea permetrà als ciutadans comunitaris residents a Espanya l'exercici del dret de sufragi passiu a nivell local en les properes eleccions de 1995.

Doncs bé, l'existència durant les eleccions municipals d'aquests grups polítics que integren residents comunitaris a Espanya —ja es tracte de grups exclusivament compostos per residents comunitaris estrangers, ja siga amb espanyols— no esdevindrà problemàtica quant al respecte del pluralisme polític, el qual figura com a valor superior de l'ordenament en l'article 1.1 CE. D'altra banda, és evident que l'establiment de ciutadans comunitaris a Espanya incrementarà *de facto* el pluralisme lingüístic (per això ara no parlem de bilingüisme valencià-castellà, sinó de multilingüisme), ja que aquests ciutadans tindran llur pròpia llengua, prenent en consideració que Espanya és l'únic estat de la Comunitat Europea on es parla castellà.

Per consegüent, aquests ciutadans comunitaris es troben en disposició de formar grups polítics candidats i així tenir dret d'accedir a les ràdios locals. Llavors, en quina llengua hauran d'expressar-se? Podran fer-ho en llur llengua pròpia durant la campanya electoral, utilitzant un mitjà de titularitat pública com és la ràdio municipal? O, al contrari, de la mateixa manera que igualen en drets els espanyols, en aquest cas tenen també el deure de conèixer el castellà i el dret d'usar-lo? Comprendria la llibertat d'expressió el dret d'expressar-se en la llengua de llur elecció? Entre el dret del candidat de fer ús de la seua llengua i el dret dels electors de ser informats, quin dels dos prevaldria?

Per resoldre aquestes qüestions, crec que cal tenir en compte la perspectiva funcional de la llibertat d'expressió, la qual «implica entendre-la com un procés de cooperació en el qual l'individu, a través de l'exercici de la llibertat, col·labora immediatament en la formació de l'opinió públi-

ca, i mediatament, en l'exercici de les llibertats de participació de la resta dels conciutadans».²⁴

Així doncs, el fet de no permetre als estrangers comunitaris expressar-se en llur idioma, podria constituir discriminació per raó de llengua, amb violació de l'article 14 CE? En suposaria discriminació en relació amb «el dret d'accedir en condicions d'igualtat a les funcions i càrrecs públics (article 23.2 CE)?

Totes aquestes preguntes —i més que sens dubte se suscitaran— són pertinents des del moment que la legislació preveu uns principis (pluralisme i igualtat bàsicament) que han de ser respectats en l'activitat (ordinària —quotidiana— i extraordinària —electoral—) de les ràdios municipals.

És possible que tinguem una percepció prou allunyada d'aquests plantejaments en una reflexió inicial. Tanmateix, potser es mantindrà una altra visió quan pensem que els estrangers comunitaris que decideixen formar un grup candidat a les eleccions locals i desitgen expressar-se en llur llengua no cometran necessàriament una frivolidat, sobretot si són nombrosos i, en conseqüència, estan en condicions d'obtenir un suport majoritari. Avui, cal afegir, és una realitat la mobilitat geogràfica de les persones.²⁵ De fet, l'emigració interna és considerable, puix cinc milions de ciutadans dels Dotze resideixen en un país de la Comunitat Europea que no és el d'origen.²⁶ Excepcionalment, d'altra banda, aquest problema es podria donar en la pràctica, ja que existeixen municipis espanyols amb majoria de població comunitària no espanyola: a la Comunitat Valenciana, per exemple, a l'Alfàs del Pi i a la Nucia hi ha un 64 % i un 62 %, respectivament, de població forana.²⁷

En qualsevol cas, fins i tot si no aconseguixen la majoria del ple de la corporació municipal, es plantejarà si la llengua dels estrangers comunitaris ha de servir (ha de ser «oficial», en certa manera) per al desenvolupa-

24. GARCIA LLOVET, E.: *El régimen jurídico de la radiodifusión*, Ed. Marcial Pons, Madrid, 1991, cit. pàg. 144.

25. El dret a la lliure circulació és, a més, com recorda ARNALDO ALCUBILLA («El derecho de sufragio de los extranjeros en las elecciones locales», dins *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 34, 1992, cit. pàg. 79) «la premissa del reconeixement del dret a participar en les eleccions locals de l'Estat membre de residència».

26. Dades aparegudes en el diari *El País*, de 9 de desembre de 1.992, pàg. 29, font: EUROSAT 1991. Així, per exemple, Espanya acull 231.000 estrangers comunitaris. Quant a la resta dels països de la Comunitat: Bèlgica, 536.000; Dinamarca, 26.000; Alemanya, 1.235.000; Grècia, 102.000; França, 1.578.000; Irlanda, 62.000; Itàlia, 100.000, Luxemburg (no apareixen les dades, encara que som sabedors de la forta presència de ciutadans portuguesos); Països Baixos, 60.000; Portugal, 27.000, i Regne Unit, 828.000.

27. Dades extretes del diari *El País*, del 27 d'octubre de 1992.

ment de les deliberacions i de les votacions en el ple, perquè no cal oblidar que la campanya electoral no es un fi en ella mateixa, sinó que té la seua raó de ser i està directament encaminada a obtenir un escó municipal.

Aquest últim problema no és nou i ja ha sorgit en algun país (Bèlgica, concretament), encara que amb relació amb llengües oficials de l'Estat belga, fins al punt d'arribar al marc del Consell d'Europa. En efecte, en l'*afer Georges Clerfayt, Pierre Legros et al. c/ Bèlgica*²⁸ es plantejà la demanda de representants locals (regidors i altres càrrecs públics locals —membres d'un Centre públic d'assistència social—²⁹) de sis municipis perifèrics de Brusselles on hi ha un gran nombre de francòfons (encara que aqueixos municipis pertanyen a un departament de la regió de llengua neerlandesa) per no haver-se'ls permès la utilització del francès en les deliberacions i votacions dins de l'ajuntament (i quan ho feien, aquelles deliberacions i votacions restaven desproveïdes d'efectes jurídics).

Així, per als demandants «el dret a la llibertat d'expressió ha de ser comprès en el sentit de comportar, en una societat democràtica, el dret d'un electe d'expressar-se, dins d'una assemblea de la qual és membre, en la seua llengua i en la dels seus electors. La llengua francesa, a més a més, és una de les llengües oficials del país (encara que no ho és d'aqueixa regió) i els ciutadans tenen el dret constitucional de parlar-la. D'altra banda, la prohibició denunciada paralitza totalment l'exercici de llur mandat polític en aquests municipis, els quals abracen una població francòfona dotada, jurídicament, de l'estatus de "minoria lingüística" especialment protegida». Davant aquesta situació, al·legaven violació de l'article 10 (llibertat d'expressió) i 11 (llibertat de reunió i associació), en relació amb l'article 14 (principi d'igualtat) del Conveni de Roma, com també l'article 3 del Protocol adicional primer.

Per la seua part, el Govern belga defensava que «la Constitució (belga) ha de ser interpretada en el sentit que, en un territori determinat, jurídicament ha de parlar-se i utilitzar-se una certa llengua. Ara bé, la regió de llengua neerlandesa és la regió que té com a llengua oficial el neerlandès».

La Comissió Europea de Drets Humans declarà inadmissible la demanda (així doncs, no arribà al Tribunal Europeu de Drets Humans): «El

28. *Vid.* Anuari de decisions de la Comissió Europea de Drets Humans, núm. 42, de juliol de 1985, demanda núm. 10650/83, pàg. 212 i ss.

29. Els Centres públics d'assistència social —creats per Llei de 8 de juliol de 1976— són «établissements publiques» (entitats públiques gestores) encarregats de l'assistència social. Aquests centres existeixen en tots els municipis, i els administra un Consell compost per membres elegits per l'ajuntament, sota la tutela del qual actuen.

Conveni no garanteix a un elegit el dret de servir-se de la llengua de la seua elecció per a fer declaracions i expressar-se dins d'una assemblea com és el ple municipal o els centres d'ajuda social, els quals són òrgans de dret públic (...) La Comissió subratlla a aquest respecte que cap article del Conveni ni del Protocol addicional (primer) no consagren expressament la "llibertat lingüística" com a tal...». A més, el Conveni, allò que prohibeix és la discriminació —també per raó de llengua— en el «gaudiament dels drets i llibertats reconeguts» pel seu text.

D'altra banda, com és obvi, pràcticament cap corporació municipal no estarà en condicions de dotar-se o de furnir serveis de traducció i interpretació, especialment quan es dona el cas d'ajuntaments que no disposen d'aqueixos serveis per a la llengua pròpia de la comunitat autònoma respectiva (i en aquest cas sí que hi ha una menció expressa del fet lingüístic, ja que l'article 3 CE disposa que «La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció»).

La solució no sembla fàcil. Una consideració irreflexiva d'aquest fet ens podria dur a pensar que quan un ciutadà comunitari —o estranger, més àmpliament— vol instal·lar-se en altre país diferent del seu d'origen, ha de conèixer la llengua del país de destinació per al seu desenvolupament personal. A més a més, aquesta obligació moral o natural que ha de sentir per realitzar-se individualment, de vegades esdevé una obligació jurídicament exigida, com pot ser el cas del coneixement de la llengua del país o de la comunitat per presentar-se a determinades oposicions amb la finalitat d'accedir a la funció pública (i és ben sabut que aquest coneixement d'una llengua com a requisit essencial per concórrer a certs concursos-oposicions existeix actualment).³⁰ I si anem una mica més lluny

30. En la STC 46/1991, de 28 de febrer, de resolució del recurs d'inconstitucionalitat núm. 955/1985, presentat pel Govern de la Nació contra l'incís final de l'article 34 de la Llei del Parlament de Catalunya 17/1985, de 23 de juliol, de la funció pública de l'Administració de la Generalitat («en el procés de selecció haurà d'acreditar-se el coneixement de la llengua catalana en la seua expressió oral i escrita»), el Tribunal Constitucional en pronuncia la desestimació. En el FJ 2 diu que «resulta clar que l'exigència del coneixement del català per a l'accés a la funció pública de l'administració de la Generalitat no és discriminatòria des de la perspectiva de la igualtat dels espanyols en tot el territori nacional». Encara que, certament —continua dient en el FJ 3— «una aplicació desproporcionada del precepte legal podria conduir a resultats discriminatoris, contraris tant a l'article 14 CE com al 13 CE». Una aplicació desproporcionada que consistiria a «exigir un nivell de coneixement del català sense cap relació amb la capacitat requerida per acomplir la funció de la qual es tracte». Un exemple d'actualitat sobre l'exigència de llengües oficials el podem trobar en l'àmbit de la mateixa universitat. En efecte, sobre les previsions a la Uni-

i ens centrem en el context de les eleccions, podem pensar que aquesta exigència de conèixer el castellà o una altra llengua espanyola oficial és més palès quan cal mitjançar o actuar en representació d'altri, és a dir, quan alguns d'aquests residents comunitaris no espanyols s'erigeix en representant de la comunitat municipal (i precisament un és representant de tot el poble i no tan sols dels electors que han votat eixe electe). En aquest sentit, l'article 23 CE recull conjuntament tant l'accés a la funció pública professional com l'accés als càrrecs públics (representació política).³¹

Per concloure la meua argumentació, crec que cal considerar el que segueix. En primer lloc, l'article 1.1 CE fa referència al pluralisme polític —i subratlle aquest adjectiu— que ja he dit que no és susceptible de conflictes quant al seu respecte. De fet, el problema es pot presentar a partir del moment en què estrangers comunitaris decideixen formar un grup candidat als comicis. En segon lloc, el pluralisme lingüístic reconegut en l'article 3 CE es refereix al pluralisme de les diferents modalitats lingüístiques espanyoles o d'Espanya (no a Espanya) i en aquest cas el pluralisme relatiu a les llengües comunitàries estrangeres no podrà quedar assegurat en les ràdios municipals per a la propaganda electoral: evidentment, una solució viable podria ser que el candidat estranger comunitari que fes ús del dret d'antena en representació del seu grup polític s'expressés en la seua llengua pròpia i traduís a una de les llengües espanyoles en la comunitat autònoma respectiva (en el nostre cas, en castellà o en valencià; tanmateix, això comportaria perdre la meitat del temps de propaganda disponible). En conseqüència, la menció expressa que fa l'article 2,d) de la Llei 11/1991 al «respecte al pluralisme lingüístic» i la paral·lela al·lusió al «res-

versitat Literària de València en matèria lingüística en relació amb el professorat (P.D.I. —personal docent i investigador—) *vid.*, p.e., l'article «La Universitat dará los mismos puntos por saber valenciano que por tener un título. Los extranjeros aspirantes a profesor deberán saber una de las dos lenguas de la institución», publicat en el diari *Levante*, del 25 de febrer de 1993. Aquesta normativa correspon a l'Acord de la Junta de Govern de la Universitat de València de 24 de febrer de 1993, pel qual s'aproven els criteris generals d'avaluació que han d'observar les comissions de contractació de places d'ajudants LRU, places interines de catedràtics d'universitat, titulars d'universitat i catedràtics d'escola universitària, de places de professors titulars d'escola universitària interins i per a places de professors associats. Aquesta normativa té com a base un altre Acord de la Junta de Govern.

31. En aquest treball m'ocupe dels candidats a representants polítics locals. Quant al restant personal (siguin funcionaris, personal contractat, eventual o d'altres tipus més especialitzats) *vid.* l'estudi de VERNET I LLOBET, J.: «La valoració dels coneixements de llengua catalana en l'accés a la funció pública local», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 17, juliol 1992, pàg. 99-148.

pecte al pluralisme» en l'article únic, paràgraf 4 de la Llei orgànica 10/1991, ha d'entendre's dins del marc constitucional i, particularment, en relació amb l'article 3 CE —ja comentat— d'una banda, i l'article 20.3 CE, d'altra banda: aquest últim disposa que cal garantir l'accés al mitjans de comunicació de titularitat pública (les ràdios municipals ho són), i assenyalava que això cal fer-ho «respectant el pluralisme de la societat», expressió genèrica que immediatament delimita i circumscriu al pluralisme lingüístic espanyol amb l'incís «i de les diferents llengües d'Espanya».

En síntesi, la llibertat de llengua en l'accés a la ràdio municipal per fer propaganda electoral serà —tant per als espanyols com per als estrangers comunitaris— la llibertat d'expressar-se en una de les llengües espanyoles oficials.³²

2. *El dret d'antena en condicions d'igualtat*

Com he dit abans, la possibilitat de ser votats —sufragi passiu— en les eleccions locals ha quedat oberta per als estrangers comunitaris residents a Espanya, després de la reforma —imposada per les exigències del Tractat de Maastricht— de l'article 13.2 CE³³ (BOE de 28 d'agost de 1992) dictaminada pel TC (Declaració d'1 de juliol de 1992).

L'article 13.2 CE cal connectar-lo amb el 23 CE.³⁴ Sobre aquest últim el TC s'ha pronunciat en el sentit que «el dret d'accés als càrrecs públics regulat per l'article 23.2, interpretat en connexió amb el 23.1 i d'acord amb tals preceptes, es refereix als càrrecs públics de representació política, que són els que corresponen a l'Estat i a les entitats territorials en les quals s'organitza territorialment, d'acord amb l'article 137 de la Constitució —comunitats autònomes, municipis i províncies—» (STC 27/84, FJ 4).

Ja hem comentat que —malgrat ser l'excepció— hi ha municipis espanyols amb majoria d'estrangers comunitaris: es tracta bàsicament de co-

32. BARCELÓ I SERRAMALERA, M.: «El respeto al pluralismo lingüístico en los medios de comunicación social», en l'*Anuari 1990 - Llibertat d'expressió*, del Departament de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona. En la pàg. 149 diu que la llibertat de llengua és «el dret a l'ús de la llengua oficial».

33. Art. 13.2 CE: «Només els espanyols seran titulars dels drets reconeguts en l'article 23, llevat d'allò que, amb criteris de reciprocitat, pugui establir-se per tractat o per llei per al dret de sufragi actiu i passiu en les eleccions municipals».

34. Art. 23 CE: «1. Els ciutadans tenen el dret a participar en els afers públics directament o per mitjà de representants lliurement elegits en eleccions periòdiques per sufragi universal. 2. Tenen també el dret d'accedir en condicions d'igualtat a les funcions i als càrrecs públics, amb els requisits que les lleis assenyalen».

lònies d'estrangers assentats a Espanya des de fa alguns anys, particularment en municipis turístics de la costa (p.e., les localitats de l'Alfàs del Pi, la Nucia, Altea i Calp a la Marina). Aquesta conjuntura els permetria tenir una gran incidència en les properes eleccions locals de 1995, i no ha de minimitzarse aquesta probable incidència pel fet que es tracte sobretot de gent jubilada: precisament, aquesta circumstància és important, atès que està sociològicament comprovat que els ancians posseeixen més hàbit d'acudir a les urnes i l'experimenten com un deure,³⁵ i això independentment del principal mòbil³⁶ per presentar-hi llur candidatura.

Si som conseqüents amb els plantejaments realitzats en l'epígraf precedent, podem afirmar que si els estrangers comunitaris tenen el dret d'accedir a les ràdios municipals (si pertanyen a un grup polític candidat als comicis locals) utilitzant una llengua oficial espanyola durant la propaganda electoral, això respecta el pluralisme lingüístic en els termes de la CE i, per tant, no trenca el principi d'igualtat el fet de no poder fer ús de llur llengua pròpia.

En aquesta línia, l'apartat 4 de l'article únic de la Llei orgànica 10/1991, es refereix explícitament al «respecte al pluralisme i als valors d'igualtat en els programes difosos durant els períodes electorals per les emissores de radiodifusió sonora de titularitat municipal», i la Llei 11/1991 fa referència al «respecte als valors d'igualtat recollits en l'article 14 de la Constitució» (art. 2,f). Si aprofundim més en aquesta direcció, ens adonem que la remissió a l'article 14 CE significa igualtat «davant la llei», un dret que Cruz Villalon agrupa dins dels «drets vinculats a la nacionalitat», la

35. Encara que no en l'àmbit de la ràdio i de les eleccions municipals, sinó de la televisió i dels comicis europeus, J. G. BLUMLER i D. McQUAIL («The role of television in the European Community elections of 1979», *paper presented at the 1.981 Annual Conference of the International Institut of Communications*, Estrasburg, 1-10 setembre) han estudiat els factors que influeixen en la predisposició dels electors per votar o per abstenir-se. Així, durant les primeres eleccions per sufragi universal i directe al Parlament Europeu, els autors observaren que «encara que alguns votaren per tal de fer gala de llur europeisme, altres acudiren a les urnes moguts per la força de l'hàbit i del deure de votar (particularment els electors ancians), altres hi foren conduïts per llur lleialtat partidista, i encara alguns assumiren el rol de ciutadans políticament més actius definits per llur estatus o sexe, i finalment altres varen ser seduïts per la influència dels mitjans de comunicació».

36. En el diari *El País*, de 27 d'octubre de 1992, apareix un article sota el títol «El PSOE cree que los extranjeros concurrirán a las elecciones movidos por intereses inmobiliarios», on es parla de l'elaboració pels socialistes d'Alacant d'un estudi sobre la incidència del vot europeu dels residents comunitaris a Espanya durant les properes eleccions municipals de 1995.

«doctrina oficial»³⁷ —en les seues paraules— del qual és la continguda en la STC 107/1984, FJ 3: «Quan l'article 14 de la Constitució proclama el principi d'igualtat, ho fa referint-se exclusivament "als espanyols". Són aquests els qui, de conformitat amb el text constitucional, "són iguals davant la llei", i no existeix cap prescripció que faça extensiva tal igualtat als estrangers». A més a més, l'article 20.3 CE, quan parla de l'accés als mitjans de comunicació social, fa una remissió a «la llei (que el) regularà». En aquest sentit, l'autor esmentat ha assenyalat, en relació als «drets condicionats a la configuració legal» i pel que puga afectar els estrangers comunitaris, que «el Tribunal Constitucional ha rebutjat decididament que la clàusula de l'article 13.1 equivalga a una desconstitucionalització».³⁸

Estime que la meua interpretació sobre l'ús de la llengua durant la campanya electoral en l'àmbit de les ràdios municipals no produeix aqueixa desconstitucionalització; al contrari, he utilitzat arguments dins del marc constitucional. A més, l'article 23.2 CE també diu que el dret d'accedir en condicions d'igualtat als càrrecs públics (i l'accés a la ràdio o a qualsevol altre mitjà de comunicació és fonamental i té aquesta finalitat)³⁹ es farà «amb els requisits que les lleis assenyalen». A aquests efectes, el TC ha afirmat que «el dret fonamental de l'article 23.2 és un dret de configuració legal, com de manera inequívoca es diu en el text d'aquest precepte» (STC 205/1990, de 13 de desembre, FJ 5). Més específicament, l'alt interpret de la Constitució ha dit que «el dret a la igualtat en l'accés a les funcions públiques (hem d'entendre'l referit també al càrrec públic) de l'article 23.2 de la Constitució... com ja ha declarat en diferents ocasions aquest Tribunal (per totes, STC 86/1987, de 2 de juny), aquest últim dret és una especificació del principi d'igualtat davant la llei, formulat per l'article 14 de la Constitució» (STC 67/1989, FJ 1).

Com a reflexió final i en connexió amb el que precedeix —i això ho vull deixar senzillament esbossat—, en la mesura en què la situació d'ambdós col·lectius (espanyols i estrangers comunitaris) no és idèntica, es podrien trobar altres arguments per donar suport a l'obligació del segon col·lectiu

37. CRUZ VILLALÓN, P.: «Dos cuestiones de titularidad de derechos: los extranjeros; las personas jurídicas», dins *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 35, 1992, pàg. 71.

38. *Ibidem*, pàg. 69.

39. J. L. DADER («El marco interdisciplinar y específico de la investigación sobre opinión pública), dins *Revista de Estudios Políticos*, núm. 39, 1984, cit. pàg. 224) diu que «les estratègies i actuacions dels actors o actuants polítics varien en funció de llur accés a les fonts materials i simbòliques del poder i influència disponibles en una comunitat i, sense cap dubte (...), la font d'accés simbòlic a la política són els mitjans de comunicació».

d'expressar-se —si volen fer ús de llur dret d'antena a les ràdios municipals durant les eleccions locals— en castellà o en l'altra llengua oficial de la comunitat autònoma respectiva (català pel que fa a nosaltres). Em vull referir al criteri —encara en estat embrionari en la doctrina— de la *intensitat dels sentiments*, el qual donaria lloc a pensar que, en poblacions com les esmentades —amb majoria de ciutadans estrangers comunitaris residents— el dret de la minoria espanyola —que té el dret de comprendre lingüísticament la campanya electoral— s'imposaria o prevaldria sobre la majoria forana: i aquest seria un criteri que entraria dins dels principis democràtics, tenint en compte que la democràcia és el govern de la majoria amb respecte de les minories, la qual cosa podria donar lloc en algun cas —com el present— al fet que cedís el pes específic de la primera enfront de les segones. Aquest criteri no està expressament reconegut en la Constitució; tanmateix s'hi podria obrir camí per mitjà de la jurisprudència constitucional.

Pense que està justificada la primacia de la minoria espanyola, perquè es tracta d'un grup arrelat en el territori on viu, mentre que el grup majoritari forà és de nova implantació. Per tant, parlem d'un territori i d'una minoria que, a més, formen part del conjunt del territori espanyol, amb majoria espanyola. Evidentment, aquest criteri no hauria de ser talment irreflexiu (com potser suggereix el seu nom —«intensitat dels sentiments»—) que permetés una absoluta discrecionalitat, vorejant l'arbitrarietat per part de l'intendent, sinó que hauria d'estar justificada i s'hauria de basar en causes objectives i raonables, com les que acabem de veure.

M'agradaria precisar que la postura precedent no vol significar per la meua part una ostentació de patriotisme. Al contrari,⁴⁰ sóc partidari d'estrènyer els llaços amb el Vell Continent (i no tan sols amb l'Europa Comunitària, sinó també amb la resta de països europeus), i que Europa siga solidària amb la resta del món. El que succeeix és que la desitjable construcció europea ha de seguir uns passos (més ràpids en uns àmbits, més lents en altres), de tal manera que l'adaptació i la convivència siguin progressives.

40. Com recorda S. PETSCHEN («Entre la política y el derecho: la carta europea de las lenguas regionales o minoritarias», dins *Revista de Estudios Políticos*, núm. 66, 1989, cit., pàg. 138) en l'àmbit concret del pluralisme lingüístic europeu, «la diversitat, d'acord amb la Carta, no és un obstacle per a la unitat europea, sinó, al contrari, un valor positiu base de l'establiment d'una més autèntica democràcia».

V. CONCLUSIONS

— La creació de les ràdios municipals, malgrat el seu risc de politització, representa una promoció de les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives.

— Més concretament, aquestes ràdios locals públiques afavoreixen la formació de grups i associacions que desitgen fer sentir llur veu, és a dir, el pluralisme social. Aquestes ràdios s'integren dins de l'espectre dels mitjans de masses i, per tant, augmenten el pluralisme informatiu.

— Així mateix, contribueixen al foment d'altres tipus de pluralisme, com el lingüístic, la qual cosa és important en un Estat —l'espanyol—, que té diversitat lingüística i una estructura territorial descentralitzada amb diferents ordenaments jurídics.

— Particularment la Comunitat Valenciana, que té llengua pròpia, pot servir-se de les ràdios municipals a fi de promoure-la, amb una tasca de discriminació positiva en relació al castellà. I això està previst en la normativa valenciana, com a exemple de promoció de la igualtat material o substancial en l'àmbit lingüístic.

— Evidentment, la mobilitat de persones (sobretot en l'àmbit de la Comunitat Europea) incrementa considerablement el pluralisme lingüístic, especialment en alguns municipis valencians de la costa, on viuen importants grups d'estrangers comunitaris que tenen llur llengua pròpia.

— Les ràdios municipals poden contribuir al foment de les altres llengües comunitàries europees, a banda del castellà i la variant valenciana del català. Tanmateix el fet del reconeixement del sufragi passiu als esmentats grups en les eleccions municipals no significa que els candidats comunitaris estrangers a les eleccions locals puguin expressar-se en llur pròpia llengua quan facen propaganda electoral en les ràdios municipals, sinó que la llibertat de llengua és la llibertat de fer ús d'una de les dues llengües oficials de la comunitat. Aquesta conclusió té suport no tan sols en la regulació constitucional del pluralisme lingüístic sinó també en la relativa a l'accés en condicions d'igualtat als mitjans de comunicació de titularitat pública i als càrrecs públics. A més a més, el criteri de la intensitat dels sentiments (en una qüestió, d'altra part, molt emotiva i sentimental com és la llengua) pot refermar aquesta interpretació per via jurisprudencial.